

A kéziszővőgéptől a vert csipkéig

Beszélgetés Hábelné Kiss Gabriellával

Kulcsszavak/Keywords: Vert csipke, Csipkeverés, Hábelné Kiss Gabriella, Hemmert Anita

A Textilipari Műszaki és Tudományos Egyesület Hagyományvédő Szakosztálya 2016. március 2-án azok számára rendezett előadást, akik érdeklődnek a vert csipke készítményéről és története iránt. A vetített képekkel és a csipkeverés technikájának bemutatásával kísért érdekes előadást Hábelné Kiss Gabriella tartotta kedves tanítványának, Hemmert Anitának a közreműködésével. Az előadást követően lehetőséget kértünk Hábelnétől – Gabitól, így szereti, ha szólítják –, hogy személyes beszélgetésben megismerhessük pályafutását és a vert csipke történetének tanulmányozásához vezető útját.

– 1928-ban születtem – kezdi a beszélgetést. – Édesapám a Drasche téglagyár tisztviselője volt, édesanyám az otthonunkat tartotta rendben, akkori szóhasználattal „háztartásbeli” volt. Egyetlen gyermek voltam. Négy elemi és négy polgári iskolai osztályt végeztem el, majd 1943 szeptemberében a Dobó Katika Felsőkereskedelmi Leányiskolában kezdtem meg tanulmányaimat. Az I. osztályt sikerrel be is fejeztem. A második tanévet (1944/45) azután már lehetetlenné tette Budapest ostroma, így tanulmányaim egy időre megszakadtak.

– Édesapámat 1944-ben tartalékos tisztként behívták, szovjet fogságba esett és csak 1948 őszén láthattuk őt viszont. A háború befejeztével édesanyám és én egy kerteszetben dolgoztunk, „munkabérünk” sok-sok zöldség és gyümölcs volt.

– Egyik ismerősünk hívta fel a figyelmemet arra, hogy a Rothauser cipőfűző- és csipkegyárban el tudnék helyezkedni. Megbeszéltük édesanyámmal, hogy édesapám hazatéréseig én megyek el dolgozni, kenyeret keresni, hiszen megélhetésünkhöz semmiféle jövedelmünk nem volt. Majd aztán folytatom tanulmányaimat.

– A „gyár” valójában egy kisüzem volt, nagyon érdekes gépekkel felszerelve, ma fonatológépeknek nevezik ezeket. A cipőfűzőt gyártó gépek monoton munkája nem nagyon érdekelt, ám a csipkét gyártó gépek, amelyek „összevissza” szaladók, a rájuk tekert fonállal telt „babák”, azaz csévék hozták létre a csipkéket, nekem

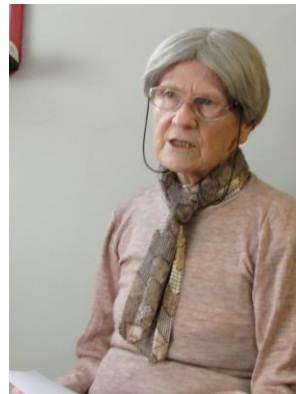
nagyon tetszettek. A csipkegyártó gépeken lyukkártyák vezérelték a babák mozgását, ez különösen felkeltette az érdeklődésemet. Olyannyira, hogy amikor a tulajdonos, Rothauser úr látta, mennyire érdekel engem ez a gép, elmondta, hogy a lyukkártyákat külföldről kell beszereznie, mert itthon senki nem ért hozzá, hogyan kell az új csipkemintákhoz a lyukkártyát elkészíteni.

Megkérdezte, volna-e kedvem kimenni Németországba, hogy ezt ott megtanuljam. Boldogan mondtam igent. De az akkori időkben nem volt lehetőség külföldön való tanulásra, esetleg csak jóval később lett volna, de addigra már akadt olyan magyar szakember, aki ki találta a csipkeverő gépéhez való lyukkártya készítését.

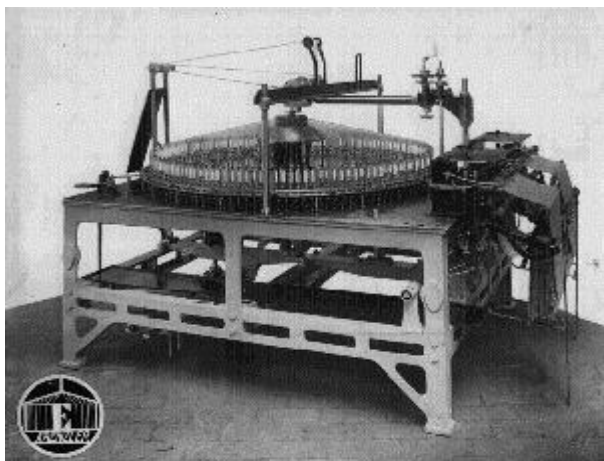
– Rothauser úr látta, tudta, hogy a szövőgyárak gépeinek nagy része tönkre ment a háborús bombázások és Budapest ostroma idején, tehát hiány volt ruhaszövetekben. Ezen próbált volna segíteni úgy, hogy beszerzett néhány kéziszővőszéket, készítsünk azokon férfi-felsőruházati szövetet a hiány némi pótlására. Tulajdonképpen engem is szövőnőnek vett fel. Persze nem tudtam szőni, de volt egy művezető, aki megtanított rá. Mai szemmel nézve meglehetősen gyenge minőségű volt ez a szövet, de akkor ennek is megvolt a keletje. Amint azonban a nagy szövőgyárak ismét megkezdték a termelést, ez a termék már nem volt kifizetődő. Rothauser úr elbocsátotta a művezetőt és a szövőnőket, csak engem tartott meg egyedül. Sokféle munkát el tudtam látni nála, és talán bízott egy kicsit abban, hogy „majd” egyszer lesz a csipkegép lyukkártyáihoz értő munkatársa.

– 1946-ban én is kiléptem, mert tudomásomra jutott, hogy a Dreher Textilgyárban lehetőség van elhelyezkedni. Ez a gyár ugyanannak a Dreher családnak volt a tulajdona, mint akiké a sörgyár is. A gyűrűsfonódaiba kerültem, ahol megtanultam a gépek kezelését.

– Megtudtam, hogy a gyár még a háború előtt vásárolt egy korszerű, Rieter gyártmányú fonógép-sort, de ezeket a háború alatt elrejtették, nehogy a németek vagy a szovjetek elvigyék őket. Csak a háború után vették elő és kezdték velük lecsérélni a régi, még a 19. század végén készült berendezéseket. Ezeken az új gyűrűsfonógépeken kezdtem el dolgozni és itt próbáltam elsajátítani a fonalgártás fortélyait. (Ez a gyár azután később a Kőbányai Textilművek egyik gyára lett, Kőbányai Fonógyár néven.) A munka mellett lehetőséget kaptam tanulmányaim folytatására is. Fél év alatt elvégeztem a felsőkereskedelmi iskolában megkezdett 2. osztályt. Nem volt könnyű, hiszen három műszakban dolgoztam, de sikerült. Pár évig a szakszervezeti irodán is dolgoztam adminisztrátorként, ez természetesen csak nappali

Hábelné Kiss Gabriella

Régi, lyukkártyás csipkegyártó gép

Kézi csipkeverő készlet

Egy szép példány a Csipkeverők Baráti Köre munkáiból

munka volt, majd amikor a gyárban létrehozták a minőségellenőrző osztályt – közismert nevén a MEO-t –, elvégeztem egy 6-hetes tanfolyamot és (ismét három műszakos) minőségellenőr lettem. Később a karbantartási osztályra (TMK) kerültem, majd a fonodavezető mellé műszaki beosztásba. 1964–1968 között esti-levelező szakon elvégeztem a Bolyai Textiltechnikumot: textiltechnikus lettem.

– Ha jól emlékszem, 1962-ben lehetett, hogy a gyár elküldött egy ún. voluntőr tanfolyamra az akkori Textilipari Kutató Intézetbe, ahol *Gangli Boldizsár* pamutfonó osztályára kerültem. Rajtam kívül még öt fonodából, öt fiatal mérnök vett részt ezen a tanfolyamon. A tanfolyam végeztével záródolgozatot kellett készítenünk, mindegyikünknek a saját üzemi problémájával kapcsolatban. Nekem ez olyan jól sikerült, hogy *Gangli* nagyon megdicsért és megkérdezte, volna-e kedvem továbbra is mellette dolgozni. Ilyen ajánlatot nem lehettem nem elfogadni! Boldogan igent mondtam – így kerültem a Textilipari Kutató Intézetbe és vettem részt *Gangli* mellett a pamutfonodai témák kutatásában. *Gangli* 1966-ban megbízták, hogy Egyiptomban, Kairóban szervezze meg az ottani textilipari kutató intézetet, ezért elutazott. Itthon dr. Vass György lett a fonócsoport új vezetője, a *Gangli* által megkezdett kutatási témákat pedig én örököltem.

– 1970-ben ajánlatot kaptam a Taurus Gumi-gyártól, hogy vegyek részt a gyár textil laboratóriumának munkájában, így hát ez lett a következő munkahelyem. Itt először a textilbetétes gumiabroncsokkal foglalkoztam, részt vettem azokban a kísérletekben, amelyek a Kevlar esetleges alkalmazási lehetőségeivel foglalkoztak (mint kiderült, ez nem ideális kordcérna-anyag erre a célra), majd amikor az acélradiál gumiabroncs gyártásának bevezetésére került sor, az acélkord és a gumi együttműködésének kutatása lett a témám. Végül is 1983-ig dolgoztam a Taurusnál, innen mentem nyugdíjba.

– Nyugdíjasként is el akartam magam foglalni valami érdekes dologgal. Kezdetben a telkünkön kertészkedtem, biozöldeket próbáltam termesztetni, de ez nem igazán vált be. 1989. augusztus 20-án a Várban a Mesterségek Ünnepét látogattam meg és ott találkoztam ismét a csipkével, de nem azzal, amit géppel készítenek, hanem a kézzel vert

csipkével. Itt ismerkedtem meg *Gervai Mária* népi iparművésszel, aki a csipkekészítés mestere és a csipkék neves kutatója. Ő tanított meg a csipkeverésre, és az elmúlt évek alatt magam is sok csipkét készítettem, ajándékoztam el. Sok lányt, asszonyt tanítottam meg erre a szép mesterségre.

– Azonban csupán a csipke készítése nem elégített ki. A kutatói véna tovább is dolgozott bennem, meg akartam ismerni a vert csipke eredetét, a különböző technikákat, a különböző országok, tájegységek specialitásait ezen a téren. Egy ideig *Máriával* együtt jártuk a könyvtárakat és az országot, megismertünk aktív csipkeverőket és a különböző stílusokat, gyűjtőmunkát végeztünk. E közös munkánk eredménye a szakkörökben nagyon népszerűvé vált könyv lett, a *Csipketörténeti érdekességek*, amit 1995-ben jelentettünk meg. Az utolsó példányig elfogyott. Ugyancsak közösen alapítottuk meg Budapesten 1996-ban a Csipkeverők Baráti Körét, egyike az azoknak a szakköröknek, ahol a lelkes csipkekészítők rendszeresen találkoznak. Jelenleg a XII. kerületi MOM Kultúrházban van a találkozóhelyük, ahol kicserélik tapasztalataikat, bemutatják munkáikat. Elkezdtünk szerkesztetni egy szakmai újságot is, „Híradó” címen, amely fénymásolással sokszorosított folyóirat, évente 3 alkalommal jelentjük meg, önköltségi áron kínáljuk, és ma már több mint 100 előfizetője van az immár 21. évfolyamnak.

– Ismereteimet nagyon szívesen osztom meg másokkal is, ezért fogadtam el a Textilipari Műszaki és Tudományos Egyesület felkérését, részben „textiles múltamról”, részben nyugdíjas „hobbimmal” kapcsolatos előadás és bemutató megtartására. Nagy segítségemre volt tanítványom, Hemmert Anita, aki szintén beleszeretett a vert csipkébe. Nagyon ügyes, és büszkén mondhatom, ma már sokkal többet tud erről a gyönyörű kézimunkáról, mint én, az egykori oktatója.

– A csipkeverés nem csak a szemnek és a kéznek kínál sikeres munkát, hanem a lelket is megnyugtatja. Az, hogy valami nemeset, szépet tudunk alkotni, ami örömet, élményt tudott adni nem csak saját magunknak, hanem másoknak is, nagy örömmel tölt el – fejezte be visszaemlékezését *Gabi*.

– Nagyon köszönöm a beszélgetést.

Lázár Károly

Hábelné és kedves tanítványa, Hemmert Anita